№ 74 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 8 ԱՊՐԻԼԻ ԵՐԿՐՈՐԴ 1919 ՏԱՐԻ ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 8 ԱՊՐԻԼԻ № 74

ეროვნული ბიბლიოთეკა

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ՀԱՍԱՐԱԿ-ԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

Օրգան Հայ Ժողովրդական Կուսակցութեան Կենտրոնական Կոմիտէի

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր առ. ժամը 9-ից մինչև 3-ը։ Յօդուածները պէտք է գրուած լինեն պարզ և մի երեսի վրայ։ Յօդուածները կարող են ենթարկուել փոփոխման և կրճատման։ Ընդունուած յօդուածները, որոնց տակ չէ գրուած վարձատրութեան պահանջ՝ կը համարուեն ձրի։

ԳԻՆՆ Է 1 ՌՈՒԲԼԻ

Յայտարարութիւններն ընդունւում են ամեն լեզուով առաջին երեսում 1 ռուբ., իսկ վերջին երեսում՝ 75 կոպ. Բժիշկների և աշխատանք փնտրողների համար որոշ զեղջ։ Մահազդի համար 25 ռուբլի։ Յայտարարութիւնները նոյն օրուայ թերթի համար ընդունւում են մինչև ժամը 2-ը։

ՇԱՐՈՒՆԱԿՒՈՒՄ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹ.

ապրիլի 1-ից

ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ

ՕՐԱԹԵՐԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆՆ Է.

1 ամիս . . . . 18 ռուբ.
3 » . . . . 50 »
Հատավաճառ . . . . 1 ռուբ.

Հասցէն՝ Тифлисъ, Головинскій пр. № 41.

Գրասենեակը բաց է ամեն օր առաւ. ժամը 9-ից մինչև 3-ը, բացի կիրակի և տօն օրերից։ Телефонъ 16—90.

„ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ"-Ի

գրասենեակը խնդրում է թերթի բաժանորդներին շտապել վերանորոգելու բաժանորդագրութիւնը, հակառակ դէպքում թերթի առաքումը կը դադարեցուի ապրիլի 10-ից։

ՆԱՐՍԻՒ ԲԱՂՆԻՔԸ (Նախկին Աբովեանի), Փետրուարի 19-ի փողոց, № 6, բացուած է և գործում է ամեն օր առաւօտեան ժամը 6-ից մինչև գիշերուայ ժամը 10-ը, լաւ յարմար և մաքուր համարներով. ընդհանուր՝ թէ տղամարդկանց և կանանց համար։ Թէ համարներում և թէ ընդհանուրներում կան վաննաներ, դուշեր և ցեխ։ Համարների համար աւելորդ ժամանակ չկորցնելու համար ընդունւում են պատուէրներ առաւօտեան ժամը 6-ից մինչև ցերեկ. ժամը 4-ը։
3—2 Տնօրինօք՝ Հայկ Ղազարեան

ԲԺԻՇԿ

Խ. ԷՅԵՐՋԵԱՆ

Նախկին ասիստենտ Պարիզի Hotel-Dieu, պրոֆ. Cilbert-ի կլինիկաների, մասնագէտ ներքին հիւանդութիւնների։ Մեթոդիկ բժշկում թոքախտի, սրտի խփոցի, բլէվրեթի, պրոնխիթի, անարիւնութեան, լեարդի ուռեցքի, arteriosclerosie-ի (շնչերակների կարծրանալ) առնական անկարողութեան (էմբուրթացիա) և հին գիտացուի, կերպարկութիւն ընթերային մասաժ սրտի հիւանդութեանց համար։ Ընդունելութիւնը առաւօտ. ժամը 10—12, երեկոյեան ժ. 5—8, կիրակի օրերը միայն 10—11։ Հասցէ՝ Միքայէլեան փողոց № 41։ 100—4

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(Նախկին Դավոսի սանատորիայի ասիստենտ)։

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների մասնագէտ, թոքերի և սրտի հիւանդ.։ Ընդունելութիւնը ամեն օր երեկոյեան ժամը 5—7-ը։ Սոլոլակ, Ռտիշևսկայա 3. Հեռ. 16—69։ 100—126

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ

Նախկին ասիստենտ Բերլինի և Մոսկուայի համալսարանների կլինիկաների։ Մասնագէտ ներքին հիւանդութիւնների—թոքախտի և սրտի. ընդունելութիւնը՝ իր ռենտգենեան և լոյսի ու էլէկտրոթերապիական կաբինետում։ Հետազօտութիւնը և բժշկութիւնը X ճառագայթներով։ Ամեն օր, 9—1 և 5—8 ժամը երեկ. Բեհբուտովսկայա փ., № 23։ Հեռ. 7—92։ 100—86

ԸՆԹԱՑԻԿ ՀԱՐՑԵՐ

Ժ.Բ.

Մոռացուած որոշում

Դեռ նախանցեալ տարի Հայ Գրողների Ընկերութեան վարչութիւնը Վաճառականական բանկում հրաւիրեց ընդհանուր ժողով, ուր որոշուեց հիմնել մի կօօպերատիւ, որով հնարաւորութիւն տրուի ոչ միայն հայ գրողներին, այլ և բոլոր արուեստագէտներին ու առհասարակ ինտելիգենցիային՝ էժան գներով օգտուելու այնտեղ վաճառուելիք մթերքներից։

Անցել է ահա մօտ երկու տարի, Ընկերութեան անդամների հետ միասին ամբողջ հայ ինտելիգենցիան տառապում է սովի և սպեկուլեանտների ճանկերում, սակայն Գրողների Ընկերութեան որոշած կօօպերատիւը մնում է միայն թղթի վրայ գրուած մի ցանկալի գաղափար։

Թերևս այն օրը, երբ որոշումը կայացաւ և ընտրուեց սարքական յանձնաժողովը, այնքան նիւթական կարիքը շեշտուած ու սպառնական չէր, որքան այսօր և՝ երևի աւելի հսկայական չափերով՝ վաղը։

Զնայած ոչ մի կոնկրետ փաստով հրապարակ չեկաւ կօօպերատիւի ուշացման պատճառը, կամ նրա անկարևորութիւնը չշեշտուեց համոզեցուցիչ եղանակով, բայց որ մոռացուած պէտք է լինի այդ որոշումը, հաստատում է հենց այն հանգամանքը, որ երկու տարուայ ընթացքում այդ մասին ոչ մի յիշատակութիւն ու խօսք չլսուեց վարչութիւնից։

Այսօր, երբ կարիքը աւելի քան շեշտուած է, Հայ Գրողների Ընկերութիւնը պարտաւոր է վերյիշել իր մոռացուած որոշումը և անմիջապէս կիրառման դնել՝ հանդէպ մտաւորականութեան սովամահ կացութեան։

Անգլիական միսսիան խոստացել է քաղաքում հիմնարկութիւններ անունով բաց թողնել հանրամատչելի հաց. թող մի հիմնարկութիւն էլ Գրողների Ընկերութեան կօօպերատիւը հանդիսանայ՝ ի թեթևութիւն և ի դիւրութիւն իր անդամների նիւթական տօրեկայի։

Այս է պահանջում հրամայական ժամանակը Հայ Գրողների Ընկերութեան վարչութիւնից։

Հ. Պես.

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ

Արդիւնաբերութեան զարգացումը Միացեալ-Նահանգներում։

Շնորհիւ բնական անհագին հարստութիւններին և ճանապարհների հաղորդակցութեան չափազանց զարգացման՝ Միացեալ-Նահանգների արդիւնաբերութիւնը այնպիսի մեծ յառաջադիմութիւն է արել, որ այդ տեսակէտից Ամերիկան երկրագնդի վրայ առաջնակարգ տեղերից մէկն է գրաւում։ Եթէ դիմենք թուերին, կը տեսնենք, որ 1910 թ. արդիւնաբերական ձեռնարկութիւնների ընդհանուր թիւը հասնելիս է եղել 204514-ի, որոնց դրամագլուխը 9825 միլիոն դոլար էր, բանուորների թիւը 5.316,802, իսկ արտադրութեան արդիւնքը 13 միլիարդ դոլարից աւելի։ 1914 թ. առաջին թիւը հասել է 275793, երկրորդը՝ 22790 միլիոնի, երրորդը՝ 8.265,000, իսկ չորրորդը՝ 24 և կէս միլիարդից աւելի։ Պատերազմի ընթացքում արդիւնաբերութիւնը Ամերիկայում աւելի մեծ և զգալի առաջադիմութիւն արած կը լինի շնորհիւ Եւրոպայից ստացած հսկայական պատուէրների։

Բացի վերոյիշեալ պայմաններից արդիւնաբերութեան զարգացմանը Ամերիկայում նպաստում է նաև այն հանգամանքը, որ անհատական նախաձեռնութիւնը ենթակայ չէ, ինչպէս ուրիշ երկրներում, պետական կամ վարչական որևէ չափազանց սահմանափակումների և այդպիսով հնարաւորութիւն է տրւում ամեն մի անհատի, որը իր մէջ բաւականաչափ ույժ և եռանդ է զգում, իր ընդունակութիւնները և գիտութիւնը գործի մէջ ցոյց տալ։ Հենց այդ է պատճառը, որ Ամերիկա են ուղևորւում ամեն կողմից աշխատասէր և եռանդուն ույժեր, որոնք իրենց գործունէութեամբ աչքի են ընկնում նոր երկրում և նպաստում են նրա տնտեսական կեանքի առաջադիմութեան։ Արդիւնաբերութեան նշանաւոր ճիւղերը Միացեալ Նահանգներում հետևեալներն են՝ կենսական մթերքների, տեկստիլ, երկաթի և պողպատի, էլեկտրական գործիքների և այլն։

Կենսական մթերքների արտադրութեան մէջ մսի դանազան տեսակ պատրաստելը և պահպանելը Ամերիկայում աշխարհում չտեսնուած բարձրութեան է հասել. շնորհիւ տեխնիքական կազմակերպութեան և մանաւանդ արհեստական սառեցման։

Դեռ 1910 թ. մսի 1641 ձեռնարկութեան մէջ պատրաստուած է եղել 1370 միլիոն դոլարի ապրանք։ Այս արդիւնաբերութեան գլխաւոր կենտրոնն է Չիկագոն իր աշխարհահռչակ ֆիրմաներով Armour & Co, Swift & Co և այլն։ Մսագործութիւնից ստացած կողմնակի նիւթերը, ինչպէս սապոնը, ժելատինը, ճարպը և մանաւանդ պարարտիչ նիւթը (փէյինը) կազմում են արտադրութեան խոշոր սարկայ։

Տեկստիլ արդիւնաբերութիւնը Ամերիկայում չափազանց զարգացած է. բամբակի գործուածքները պատրաստւում են տեղական բամբակից և նրանց 1910 թ. տարեկան արտադրութիւնը հասնում էր կէս միլիարդ դոլարից աւելի։

Նոյն գումարի է հասնում և բրդեղէնի արտադրութիւնը, սակայն այս ճիւղի տեղական հում նիւթը չէ բաւականանում և ամերիկան մեծ քանակութեամբ բուրդ է ներմուծում Արգենտինայից, Աւստրալիայից և Ռուսաստանից։ Չափազանց զարգացած է Միացեալ Նահանգներում նաև գուլպաների և զանազան գործած ապրանքների պատրաստելը։

Ինչպէս յիշուած էր, անցեալ անգամ Միացեալ Նահանգները երկրագնդի վրայ արտադրած թուջի (չուգունի) և պողպատի 40 տոկոսն են տալիս։ 1914 թ. Ամերիկայում պատրաստուել էր 23 միլիոն տոննից աւելի թուջ և նոյնքան էլ պողպատ (տոնը մօտաւորապէս 62 փութ է)։ Արդիւնաբերութեան այս ճիւղի մէջ նկատւում է խոշոր ֆիրմաների և ընկերութիւնների միացում և ձուլում և բերև հետևանք երկաթ արտադրող ընկերութիւնները ունենալով սեփական ածխահանքեր, դուրս են հանում իրենց երկաթէ հանքերից հում նիւթը, տեղափոխում են այդ նիւթը սեփական երկաթուղիներով իրենց գործարանները և այնտեղ կատարում են հալելու վերաբերեալ բոլոր աշխատանքները։ Հետզհետէ միանալով երկաթագործ ընկերութիւնները Ամերիկայում կազմեցին վերջապէս աշխարհահռչակ United States Steel Corporation, որի դրամագլուխը մի միլիարդ դոլարից աւել է և որը ամբողջ Միացեալ Նահանգների արտադրած երկաթեղէնի համարեա կէսն է պատրաստում։

Խօսելով ամերիկական երկաթէ արդիւնաբերութեան մասին չի կարելի առանձին չյիշատակել աւտոմոբիլի արդիւնաբերութիւնը։ Տասը տարուայ ընթացքում աւտոմոբիլ արտադրող ձեռնարկութիւնների թիւը 57-ից անցնում է 743-ի, իսկ տարեկան արտադրութեան արժէքը՝ 250 միլիոն դոլարի։ 1915 թ. Ամերիկայում պատրաստուած է 891 հազար աւտոմոբիլ 600 միլիոն դոլարի։

Հիմնուելով յունուարի 1-ի 1917 թ. տեղեկութիւնների վրայ մի ամերիկական թերթ հաշուել և գտել է, որ Միացեալ Նահանգներում 4 միլիոն աւտոմոբիլ կայ։

Ի նկատի առնելով, որ ամերիկացիների թիւը 100 միլիոնի մօտ է, կարելի է ուրեմն եզրակացնել, որ ամեն մի 25 հոգի մի աւտոմոբիլ ունի։

Էլեկտրական մեքենաների և պատկանելիքների արտադրութիւնը հինգ տարուայ ընթացքում (1900—1915) աւելացել է 221 միլիոնից մինչև 360 միլիոն դոլար։ Որտեղ որ հարկաւոր է ույժի գործադրութիւն ամերիկացիք գործ են ածում էլեկտրական էներգիան։ «Արա այդ էլեկտրականաբար», այսպէս է մի մանաւոր ընկերութեան լօզունգը։

Բացի յիշած ճիւղերից Ամերիկան տարեկան 1,200 միլիոն դոլլարից աւելի փայտի ապրանք է արտադրում և կէս միլիարդից աւելի կաշուեղէն և կօշկեղէն և նոյն գումարի պատրաստի հագուստեղէն։ Այս մի քանի համառօտ տեղեկութիւնները գուցէ մի փոքր գաղափար տան Միացեալ Նահանգների արտադրող ույժերի մասին, որոնք անշուշտ այս պատերազմի ընթացքում աւելի մեծ զարգացում ստացած կը լինեն։

Ռուբէն Թադէոսեան

ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՐԵՐ

Էնվեր փաշան Կովկասում։
Ռուսական հարցը կոնֆերանսում։
Բուրերի պատգամաւորութիւնը Պարիզում։
Ֆրանսիայի տերրիտորիալ պահանջները։
Գեներալ Սանդերսի ձերբակալումը։

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Նիւ-Եօրկից հաղորդում են, որ Թոյլ ծրագիրը՝ բոլշևիկների դէմ կռիւ մղելու մասին, բոլորովին մերժուած է։ Զինուորական Զօրսի Խորհուրդը մշակում է նոր ծրագիր, որպիսին հաւանօրէն կընդունուի, որովհետև նրա օգտին՝ խօսեցին ամերիկական և անգլիական միսսիաները և պաշտօնական համաձայնութիւն տուին իտալացիները և ֆրանսիացիք։

Ենթադրում են Ռուսաստանի հետ վարուել այնպէս, ինչպէս վարուել են Բելգիայի հետ. պէտք է մի յանձնաժողով հիմնուի որև է չէզոք հիւսիսային պետութեան մասնակցութեամբ, ինչպէս օրինակ Դանիայի, օգնութիւն կազմակերպելու համար, որն իր վրայ կառնի պատասխանատւութիւնը հասցնելու և բաշխելու կենսամթերքներ և հում նիւթեր և կը կարգէ և աշխատանքներ կը տայ Ռուսաստանի միլիոնաւոր սովածների և անգործների։ Այդ բարեգործութիւն չի լինի։ Ռուսները այդ բոլորի համար կը վճարեն իրենք, երբ այդ անհրաժեշտ կը լինի և երբ նրանք կը բարձրանան նախկին բարձրութեան վրայ և կ'ուզեն անցած սխալը։ Այդ ծրագիրը չի պահանջում բոլշևիկ կառավարութեան ճանաչումը, բացառութեամբ այն դէպքի, եթէ նրա ույժերը կաճեն մինչև այն աստիճանի, որ նա ընդունակ կը լինի հաւասարելու ուրիշ կառավարութիւնների, որ նք կռւում են այդ պետութեան մէջ առաջնութիւն ձեռք բերելու համար։ Լենինը յայտնում է, թէ ինքը և իր կուսակցութիւնն ի նկատի չունեն ոչ մի թշնամական գործողութիւն և Պարիզ ուղարկեց մի յայտարարութիւն, ուր նա յայտնում է թէ կը կատարէ այդ և կը դադարեցնի կռիւը այն դէպքում, եթէ իրենց դէմ գործող զօրքերը յետ կը կանչուեն։ Այդ ծրագիրը սկզբունքով ընդունուեց համակրութեամբ և այժմ մշակւում է նրա բնագիրը, վերջնականապէս հաստատելու համար։

ԲՈՒՐԵՐԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԻԶԻ ԽԱՂԱՂԱՐԱՐ ԿՈՆՖԵՐԱՆՍՈՒՄ

Կապշտատից Ֆրանսիա հասան Բլումֆոնտէյնի բուրերի կոնգրեսում ընտրուած պատգամաւորների անդամները Պարիզ գնալու համար, որպէսզի ներկայանան Նախագահ Վիլսոնին կամ հակառակ դէպքում, յանձնեն խաղաղարար կոնֆերանսին բուրերի երկու հանրապետութիւնների անկախութիւնը վերականգնելու պետիցիան։ Այդ ընտրուած պատգամաւորներից երկուսին անգլիական իշխանութիւնը պահեց և թոյլ չտուեց դուրս գնալ Կապի գաղութի սահմաններից։ Այդ պատգամաւորներին՝ գեներալ Դեվիտ (Նախկին Օրանժի հանրապետութեան ներկայացուցիչ) և Գրոբլեր (Տրանսվալի ներկայացուցիչ) մեղադրում

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ Թիֆլիս, 8 ապրիլի

ՀԵՌԱՑԷ՛Ք ԱՍՊԱՐԷԶԻՑ

—oo—

Մօտենում է Հայաստանի քաղաքային, գիւղական և Սահմանադիր Ժողովի ընտրութիւնների շրջանը։

Ցոգնած ու տանջուած, բազմաթիւ ու անհամար արհաւիրքների բովից հազիւ մազապուրծ եղած և այժմ էլ ավին ու հիւանդութիւններին մատնուած հայութիւնը պիտի գայ և իր քուէներով, իր հաստատուն կամքի արտայայտութիւնով վճռի իր բաղդն ու որոշի իր վիճակի ապագայ տնօրէններին։

Թէպէտ և քայքայուած ֆիզիկապէս, հիւծուած ու կազմալուծուած բարոյապէս, բայց դեռ ևս լի այն պարզ գիտակցութեամբ, թէ որտեղ է ճշմարտութիւնն ու փրկութիւնը, հայ ժողովուրդը յանուն իր կենսական շահերի պաշտպանութեան, իր վճռական ձայնը կը տայ նրանց, որոնք իրենց քաղաքական անցեալը քաղաքական բազմապիսի սոսկալի աւանտիւրաներով չեն զարդարել և որոնք յանուն հայ աշխատաւորութեան շահերի չեն շահագործել նոյն այդ աշխատաւորութեանը։

Հայ ժողովուրդը տեսնելով Հայաստան երկրի ներկայիս ծանր ու աննախանձելի վիճակը, նախազուշակելով նրան սպառնող վերահաս արտաքին վտանգը և գիտակցելով այս բոլորի կործանարար հետևանքները, պէտք է պարզ և որոշակի կերպով արտայայտի այս անգամ իր հաստատուն կամքը, իր անսահման ցանկութիւնը, որ այն մարդիկ, որոնք կամայ թէ ակամայ, իրենց գործունէութիւնով պատճառ ու առիթ եղան հայութեան մեծամեծ դժբաղդութիւնների և հալածանքների, որոնք իրենց անհեռատես ագրեսիւ «քաղաքականութեամբ» լաբեցին հայերի և նրա հարևանների փոխյարաբերութիւնները և որոնք, վերջապէս, միանգամայն մեկուսացնելով հայութիւնը, դժոխային պայմաններ ստեղծեցին նրա համար,—այդ մարդիկ այլ ևս համարձակութիւն անգամ չը պիտի ունենան իրենց անունները հրապարակի վրայ դնելու և յուսալու, որ գիտակից ու բանիմաց հայութիւնը նրանց կը տայ իր քուէն և նորից կը հրաւիրի նրանց տնօրինելու իր վիճակն ու ապագան։

Հայ ժողովուրդը տեսնում է իր վերածնուող հայրենիքի դժուարին կացութիւնը, գիտակցում է նրա ծով կարիքները, պարզապէս պատկերացնում է իրեն այն բազմաթիւ ռեֆօրմների և փոփոխութիւնների երկար շարանը, որն անյապաղօրէն պիտի գործադրուի և իրականացուի, որպէսզի հնարաւոր լինի գէթ չնչին չափով առաջ տանել Հայաստանում շինարար աշխատանքները, զարկ տալ մեռած արդիւնաբերութեանը և զարգացնել մոռացուած կուլտուրան։ Հայ ժողովուրդը, արդէն փորձուած ռուսական յեղափոխութեան խրատական դասերով և ամենայն գիտակցութեամբ վերաբերուելով սոցիալիստական փորձերի սոսկալի հետևանքներին, չի կարող այսօր իր քուէն շնորհել այն հոսանքներին, որոնք իրենց անժամանակ սոցիալիզմով, անհերքելի անփորձութեամբ ու քաղաքական լիակատար թեթևամտութեամբ ամբողջ երկրներ ու ժողովուրդներ գլորեցին դէպի կործանի ու աւերի անդունդը և համոզում էին միամիտներին, թէ ահա այսուհետև է, որ պիտի սկսուի շինարար ստեղծագործական և պետական լուրջ աշխատանքը։

Մինչև այսօր մենք չտեսանք այդ աշխատանքների գէթ նշոյլն անգամ։ Մինչև այսօր մենք չիմացանք, թէ ինչ ճանապարհով, ինչ միջոցներով, ինչ պատրաստականութեամբ և ինչ պետական ու քաղաքական հմտութեամբ ու փորձով նրանք պիտի կատարեն իրենց շինարար աշխատանքները այս ծանր ու պատասխանատու քաղաքական անցողական պայմաններում։

Բայց փոխարէնը մենք տեսանք ու լսեցինք բազմաթիւ ճռճռան ճառեր խօսքեր ու խոստումներ։ Փոխարէնը մենք տեսանք կեղծ ազգասիրութիւն, խուճապային հոգեբանութիւն, ապետական ոգի... փախուստի ժամանակ... իր սեփական գոյքը փրկելու համար, տեսանք ազգայինն ու սեփականը շփոթելու և խառնելու միամիտ ցանկութիւն, տեսանք կուսակցամոլութիւն, կեղծաւորութիւն, բայց և ոչ մի գործ, և ոչ մի դրական քայլ։

Եւ ահա այս բոլորից յետոյ մենք բոլորս կանգնում ենք հայ ժողովրդի առաջ։ Մենք և նրանք, որոնք ամենուրեք վտանգի ու ահի բոլէին առաջիններն էին, որ բռնում էին փախուստի ճամբան, որոնք ամենուրեք խորհում էին իրենց սեփական կաշին փրկելու ու գլուխը վտանգից ազատելու մասին։ Եւ այսօր ամեն մէկս առանձին կանգնելով հայ ժողովրդի առաջ, լի ենք այն գիտակցութեամբ, որ գէթ այս անգամ նա չի խաբուի և այլևս չի տայ իր քուէն այն մարդկանց, որոնք սոցիալիստական դիմակի տակ թաքցրել են իրենց սպիտակ ատամները և «յանուն արդարութեան» և աշխատաւորութեան շահերի պաշտպանութեան կեղեքել և կեղեքում են հայ ժողովուրդը, համարելով նրան մի չակերտաւոր հասկացողութիւն։

Թող չսխալուի այս անգամ հայ ժողովուրդը։ Ժամանակը պատասխանատու է և խառնակ։ Բաւական է, որքան հայ ժողովրդի վիճակը մնաց խմբապետների և մաուզերիստների ձեռքին։ Նրան հարկաւոր են հեռատես և գործի մարդիկ։ Բաց արէք ասպարէզը նրանց համար։

ես 1914 թուի ապստամբութեան մէջ։ Պատգամաւորութեան միւս անդամները կազմում են Գերցոգը և բժ. Մալանը, որը հրատարակում է De Burger թերթը, (որտեղից վերցրել եմ տեղեկութիւնները քաղել է անգլիական մամուլը), որոնց հետ է Կալվէնի և Կապի

շրջանի պարլամենտի անդամը։

ՍԿԱՆԴԻՆԱՒԻԱՅԻ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—

Սկանդինաւիայի կառավարութիւնները առաջարկութիւն տուեցան՝ իրենց ներկայացուցիչներն ուղարկելու ժողո-

վուրդ՝ երի Դաշնակցութեան պայմանների թէ մասնաւոր և թէ պաշտօնական խորհրդածութեանց մէջ մասնակցութիւն ունենալու համար։

ԷՆՒԵՐ ՓԱՇԱՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ

—

Կ. Պոլսի «Ժողովուրդ» թերթը հաղորդում է, որ Էնւեր փաշան մի նամակով իմացրել է նախկին մեծ վեզիր Իզզէթ փաշային, թէ Կովկաս է գտնում, ուր մտադիր է հիմնել մի նոր թիւրքական պետութիւն։

ՖՐԱՆՍԻԱՅԻ ՏԵՐՐԻՏՈՐԻԱԼ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

—

Ֆրանսիան հրաժարուեց իր հողամասային պահանջներից բացառութեամբ Էլզաս-Լոտարինգիայի և Սաարի հովտի։ Այդ պատճառով նախագահ Վիլսոնը և Լլոյդ-Ջորջը համաձայնութիւն տուին, որ Ֆրանսիան ստանայ համա պատասխան արտօնութիւն, որովհետև նրա ածխային շրջանը բոլորովին աւերուած է։

ԳԵՆ. ՍԱՆԴԵՐՍ

—

Գեներալ Լիման ֆոն Սանդերսը ձերբակալուած է Գերմանիայի ճանապարհին։ Նրան վերադարձրին Կ. Պոլիս, ուր և կը կատարուի նրա դատը։

ԻՇԽԱՆԱՑ ԿՂԶԻՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—

Պարզւում է, որ Լենինը և Տրոցկին մտադիր են եղել խաբել Դաշնակիցներին, երբ գինուորական խորհրդի մէջ նրանք համոզում էին իրենց ընկերներին Իշխանաց կղզիների խորհրդակցութեան մէջ մասնակցութիւն ունենալ։ Նրանք առաջարկեցին խաբուսիկ խաղաղաբար պայմաններ՝ նպատակ ունենալով զինադադար վաստակել բոլշևիկական վճռական յարձակման համար պատրաստութիւն տեսնելու։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՏԱՆԿԻՆԵՐԸ

—

Մարտի 17-ին, Վլադիկավկազի երկաթուղու Եկատերինոդար կայարանից Նովոռոսիյսկ է ուղարկուած 5 պողպատէ պլատֆորմաներ, Արբելի սիստեմի, ինքնաշարժներ 3200 փութ բեռների ույժի, որոնք Եկատերինոդար պէտք է հասցնեն 12 անգլիական տանկներ (6 մեծ, 6 փոքր)։

Մասնաւոր տեղեկութիւնների համաձայն՝ Տուապսէից դէպի Արմաւիրի երկաթուղագծերն են ուղարկուած, Կովկասեան Կամաւորական ճակատի բանակի համար, 7 տանկներ։

ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՕԴԵՍՍԱՅՈՒՄ

—

Հարաւային Դաշնակից ույժերի գերագոյն հրամանատարգեն. Ֆրանշէ դ'Էսպրէյն մարտի վերջին շտապով Կ. Պոլսից գալով կազմակերպեց զուտ ֆրանսիական իշխանութիւն։ Գեներալ նահանգապետ է նշանակուած գեներալ Դ. Անսօլմը, զինուորական մասի նրան օգնական՝ գեն. Շւարց, որը յայտնի է Պորտ-Արտուրի պաշտպանութեան ժամանակ, քաղաքացիական մասի օգնական՝ Ուկրայնայի հողատէր ֆրանսիացի Անդրո-Լանժերանը։

—

Օդեսսայում յայտարարուած է պաշարողական դրութիւն. Ճանապարհների կայարանը շրջապատուած է խրամներով և լարերի պատուարով։ Կայարանում դրուած են հեռու հարուածող թնդանօթներ։ Ֆրանսիական քաղաքի կենտրոնում տեղաւորուած զօրամասերը շրջապատուած են խրամատներով և դրուած են գնդացիրներ։ Զրահակիրները և ականակիրները, որոնք գտնւում են նաւահանգիստներում, պատերազմական կարգով դասաւորուած են և իրենց թնդանօթներն ուղղած ունեն դէպի Դաշնայա կայարանը, որպիսին գտնւում է Օդեսսայից 20 վերստ հեռու։

—

Առաջին կատաղի կռիւը՝ Օդեսսան ձեռք ձգելու համար, տեղի ունեցաւ Դաշնակիցների և բոլշևիկ զօրքերի միջև Բերեզովսկի կայարանի մօտ, որտեղից բոլշևիկները մօտեցան Օդեսսային մինչև 24 վ. տարածութեամբ։ Այստեղ բոլշևիկները նախ յետ մղեցին ֆրանսիացիներին և յոյներին և խլեցին ֆրանսիացիներից տասը հատ տանկեր, բայց յետոյ օգնական ույժեր ստանալով, բոլշևիկները, ըստ հաղորդագրութեան ֆրանսիական հրամանատարութեան, յետ մղուեցան Օդեսսայից մինչև 60 վերստ հեռու։

Գեներալ Ֆրանշէ դ'Էսպրէի հեռագրին որպէս պատասխան Օդեսսայի պարենաւորման ճգնաժամային դրութեան մասին, Կլեմանսոն հեռագրով պատասխանեց, թէ Օդեսսան ապահովուած կը լինի Ֆրանսիայի կողմից մէկ միլիոն ժողովրդի մթերքներով։

—

Ցամաքի կողմից Օդեսսան շրջապատուած է ամեն կողմից։ Պաշարման խիտ օղակը ստեղծել է անհաւատալի ճգնաժամ, որպիսին քաղաքին հասցրել է սովի դռներին։

Հացի փութը արժէ 12—14 ռուբլի, միսը 20—25 ռ., ձուի տասնեակը 50 ռ., շաքարը 35 ռ.։ Քաղաքի մէջ լուսաւորութիւն չկայ։ Գիշերները քաղաքը գտնւում է կատարեալ խաւարի մէջ։ Փայտի փութն արժէ 40—50 ռ.։ Քաղաքի մէջ խուճապ է տիրում։ Փախչելու տեղ չկայ։ Բչերն են փախչում դէպի Ղրիմ, Կովկաս՝ շոգենաւերի, տեղերի համար հազարներ վճարելով։ Բայց ազատ շոգենաւեր քիչ են։ Նրանք բռնուած են զինուորական կարիքների համար։

—

Բեսսարաբիայում տեղի ունեն կատաղի կռիւներ Օդեսսայի ջրմուղը ձեռք ձգելու համար։ Ընդհանուր կարծիք է, որ եթէ չյաջողի պահպանել ջրմուղը, այն դէպքում, Օդեսսայի վիճակը, բոլշևիկներին յանձնելու մտքով, արդէն վճռուած է։

—

Օդեսսայում տարածուած են յամառ լուրեր, որ ֆրանսիական հրամանատարութիւնը գեներալ Ֆոշից հեռագիր է ստացել՝ առանց այլևայլութեան յետ վերցնել Խերսոնը և Նիկոլայևը։

նների կառավարութեան [illegible] հունգարական գործերի մէջ և գլխաւոր Բուդապեշտը, որպիսին պաշտում է [illegible] ոլովակներից [illegible] զօրքից [illegible] ւորները յայտնում են, որ բացառութեամբ հարիւրաւոր կոմունիստների, ամբողջ Բուդապեշտը, երկիւղ է կրում աւերումից զինուած չլինելու պատճառով, որպէսզի հնար ունենայ կոմունիստների տերրորին դիմադրելու։

—

Իտալիայի պահանջները

Որոշ կերպով յայտնի է, որ Իտալիան չի համաձայնի, որ Ֆիումը ազատ նաւահանգիստ դառնայ և կը պնդի այն իրեն յանձնելու։ Իտալացիները պահանջում են Ադրիատական ծովի երկու ափերն էլ։

—

Խուճապ Բուխարեստում

ԲՈՒԽԱՐԵՍՏ, 3 ապրիլի։ Հունգարիայի դէպքերի առթիւ այստեղ խուճապ է տիրում։ Ռումինիան, ասում են լրագիրները, շրջապատուած է ամեն կողմից Կարմիր ովկիանոսով։ Երկրի մէջ տիրում է արգործութիւն և աղքատութիւն։

—

Լիբկնեխտը սպանուած

ԲԵՐԼԻՆ, 26 մարտի.—Ֆոսիշէ Ցէյտ.»-ի հաղորդագրութեան համաձայն, Հալլէից անյայտացած սպարտակեանների գլխաւոր Լիբկնեխտը դուրս է հանուած գետից մեռած։ Պարզուած է, որ նա սպանուած է հրացանով և ապա ձգուած գետը։

—

Լեհական զօրքերը անցնում են Գերմանիայից

ՆԱՈՒԷՆ, 4 ապրիլի։ Էրցբերգերը և մարշալ Ֆոշը ստորագրեցին այն համաձայնութիւնը, որով լեհական զօրքերը պէտք է ազատօրէն անցնեն գերմանական հողամասերով։ Ակ փիջնեն ոչ թէ Դանցիգում, այլ մասամբ Շտետինում և մասամբ Պիլլաու և Կենիգսբերգ քաղաքներում, որտեղից նրանք կերթան Վարշաւա։ Ամբողջ գլխաւոր հրամանատարութիւնը, սկսուած պոդպոլկովնիկներից, բաղկացած է ֆրանսիացիներից։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՎՐԱՑ ՀԵՌԱԳՐԱԿ. ԳՈՐԾ.)

—o—

Վիլսոնի հիւանդութեան մասին

Նիւ-Եօրկից հաղորդում են, որ ազմ. Գրէյսոնը իրեն տրուած հարցին՝ Վիլսոնի հիւանդութեան առթիւ, պատասխանեց, որ ինքը կարևոր է համարում նախագահի հիւանդութեան մասին ամեն օր տեղեկութիւններ տալու։ Այդ ոչ այլ ինչ է, ասաց նա, եթէ ոչ սաստիկ մրսածութիւն։ Ինչ որ հարկաւոր է նրան արդէն տրուած է։ Տիկին Վիլսոնը անձամբ խնամում է հիւանդին և նա ասաց, որ ոչ մի դէպքում նրան հարկաւոր չէ անհանգիստ անել։ Ինչպէս ասում են, նախագահը իրեն անհամեմատ լաւ է զգում, բայց սաստիկ հոգնում է և կարիք է զգում հանգստութեան։

—

Արխանգելսկի Դաշնակից զօրքերը

Լոնդոնի «Դէյլ-Մէյլ» թերթը հաղորդում է, որ ամերիկական և միւս Դաշնակից զօրքերին, որոնք գտնւում են Արխանգելսկում, սպառնում են բոլշևիկները, որոնք կարող են նրանց ոչնչացնել։ Այդ լուրը այսօր անգլիական կառավարութիւնը հերքում է յայտնելով, թէ կառավարութեանը անյայտ է, թէ որտեղից է այդ լուրը ստացուել։

—

Լեհական հարցը

Դաշնակիցների գերագոյն խորհուրդը որոշեց շարունակել լեհական գործերի քննութիւնը և որոշել Լեհաստանի և Գերմանիայի սահմանները։

—

Բոլշեւիկների ջարդը

Բեռնից հաղորդում են, թէ բոլշևիկները նահանջում են Լիտովսկու ամբողջ ճակատի մէջ. ասւում է, որ այս օրերս նրանք կը դատարկեն Վիլնան։ Օմսկու ճակատում բոլշևիկները ջարդուած են ամբողջ գծի վրայ. վերցրած է շատ աւար։

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

—

Ֆրանսիա եւ Անգլիա

«Պտի Պարիզիէն» թերթի աշխատակցի հետ տեսակցութիւն ունենալիս Լլոյդ-Ջորջը յայտնեց, որ այն լուրերը, որոնք տարածում են մի քանի անպարկեշտական թերթեր, ոչ մի հիմք չունեն։ Ֆրանսիայի և Անգլիայի մէջ տիրում է կատարեալ համաձայնութիւն. Անգլիան միշտ հաւատարիմ Դաշնակից կը լինի Ֆրանսիային, որը կարող է հաւատացած լինել, որ Գերմանիայի հետ նոր պատերազմ ծագելու դէպքում, թէկուզ դա տեղի ունենայ 50 տարի յետոյ, նա կողք-կողքի կերթայ Ֆրանսիայի հետ, պատրաստ ամեն զոհաբերութիւն անելու։

—

Դանցիգի հարցը

Հինգշաբթի 9 և կէս ժամին առաւօտեան, մասնակցութեամբ Ֆոշի և Էրցբերգերի, տեղի ունեցաւ Դանցիգում լեհական զօրքեր այդ ճանապարհով անցկացնելու պայմանների մշակման նիստը։ Ֆոշը որոշեց 38 ժամեայ ժամանակամիջոց տալ գերմանական իշխանութեան համաձայնութեան համար, լեհական զօրքերը ազատ անցնելը արտօնելու համար։

—

Վիլսոնի մեկնումը

Նիւ-Եօրկի «Դէյլի Մէյլ» թերթի աշխատակիցը հաւատացնում է, որ Վիլսոնը կը մեկնի դէպի Ամերիկա ապրիլի 20-ին։

—

Գերմանական նաւատորմիղը

Գերմանական առևտրական նաւատորմիղի յանձնումը սկսուեց և ընթանում է սովորական կարգով։

—

Հունգարիայի պատգամաւորների խնդիրը

Հունգարացիները խնդրում են չեխօ-սլովակների աջակցութիւնը կոմունիստների դէմ։ Հունգարիայի նախկին ներկայացուցիչների պատգամաւորութիւնը դիմեց Պրահայի նախարարին՝ թոյլ տալ չեխօ-սլովակ-

ՏԵՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ալեք. Խատիսեանը Թիֆլիսում.—Շաբաթ, ապրիլի 5-ի երեկոյեան արտակարգ գնացքով Թիֆլիս եկաւ Հայաստանի կառավարութեան նախագահի փոխանորդ Ալ. Խատիսեանը։

— Երէկ Հայաստանի կառավարութեան նախագահի պաշտօնակատար Ալ. Խատիսեանը տեսակցութիւն ունեցաւ անգլիական Անդրկով. զօրքերի ընդհանուր հրամանատար գեն. Տոմսոնի հետ և զրուցեց մի քանի կարևոր խնդիրների մասին։

✦ Ախալքալաքի գաղթականների վերադարձը.—Մի քանի օրից սկսուելու է Ախալքալաքի գաղթականների վերադարձը դէպի հայրենիք։ Ներկայումս տեղի են ունենում մեծ գաղթի նախապատրաստական աշխատանքները։

✦ Գաղթականների գործերը.—Հայաստանի խնամատարութեան մինիստրի գաղթականական գործերի լիազօր Դ. Դուբինեանի տնօրինութեանն է յանձնուել նաև Հիւսիսային Կովկասի Հայաստանի հպատակ գաղթականութիւնը։

✦ Անգլիական հացը.—Քաղաքային պարենաւորման բաժանմունքը վրաց կառավարութիւնից ստանալով անգլիացիների բերած կանադայի ալիւրը սկսել է հաց թխել և էժան գնով վաճառել ազգաբնակութեան որոշ մասին։ Այդ հացից ստանում են պետական, հասարակական հիմնարկութիւնների ծառայողները և գործարանների բանուորները փութը 2 ռ. 20 կ.։

✦ Համանգամների օգնին.—Երէկ Թիֆլիսում տունիերով հանգանակութիւն տեղի ունեցաւ Անդրկովկասեան ռուսահպատակ համանգամների միութեան օգտին։

✦ Ձերբակալութիւններ.—Քաղաքային ծառայողների գործադուլի առթիւ վերջին մի քանի օրուայ ընթացքում ձերբակալուել են՝ գործադուլային կոմիտէի քարտուղար՝ Խասլիս, նոյն կոմիտէի անդամներ՝ Կուլիկով, Վ. Խուդադով և բժ. Մխ-

ՄԵՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—o—o

ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱՅՈՒՄ

Կիրակի, մարտի 30-ին, Ղարաքիլիսայի հասարակական ակումբի դահլիճում «Ընթացիկ մոմենտի մասին» մի դասախօսութիւն արաւ Կ. Գիւլնազարեանը: Դասախօսութիւնը լսելու եկել էր անոգին բազմութիւն 400—500 մարդ և շատերը դահլիճի փոքրութեան պատճառով մնացին դուրսը:

Դասախօսին վարձատրեցին բուռն ծափերով:

Դասախօսութեան վերջ: ընթացիկ խնդիրների շուրջը ինչ-ինչ հարցեր առաջարկեցին դասախօսին՝ գլխաւորապէս պարէնի և սերմացուի հայթայթման խնդիրներին վերաբերեալ:

Ապա դասախօսը ժողովականներին յայտնեց, որ «ընթացիկ մոմենտի» զեկուցումից յետոյ նա զրոյց է ունենալու Հայ Ժող. Կուսակց. ծրագրի մասին և խնդրում է այն բոլոր անձանց, որոնք համակրում են այդ կուսակցութեանը՝ մնան: Ժողովականներից շատերը միայն հեռանում են: Այնուհետև ժողովը ընտրում է տեղական կոմիտէ հետևեալ 10 անձից բաղկացած. Յովսէփ Թադևոսեան, Մկրտիչ Բարխուդարեան, Միքայէլ Իսկանդարեան, Ալէքսանդր Նալբանդեան, Ալէքսանդր Սկանդարեան, Ռուբէն Նալբանդեան, Մովսէս Զուրաբեան, Գրիգոր Իսահակեան, Յովհաննէս Բաբայեան, Սեդրակ Մուրադեան

լիքով, ծառայողական Գիտ, Քութայիսի նահանգ է աքսորուել ուսուցչուհի Ցուլիկիձէն, բանտարկութիւնից ազատելով Ներկայացուցչական ժողովի Նախագահ Կարեցին, առաջարկուել է 48 ժամուայ ընթացքում հեռանալ Վրաստանի սահմաններից:

✦ **Ցերեկոյթ գործազուրկ ուսուցիչների օգտին.**— Երևանի դպրոցների դասատուների Արհեստակց. Միութեան վարչութիւնը առաջիկայ կիրակի օրը Կրուժոկում կազմակերպելու է շքեղ ցերեկոյթ, յօգուտ գործազուրկ ուսուցիչ-ուսուցչուհիների:

✦ **Պատկերահանդէս.**— Կիրակի, ապրիլի 6-ին, Կրուժոկում տեղի ունեցաւ Հայ Արուեստագէտների Միութեան երկրորդ պատկերահանդէսը: Բացման օրը այցելեցին 1000-ից աւելի յաճախորդներ, որոնց թւում հայ և օտարազգի հիւրեր, հասարակական և գրական գործիչներ: Հիւրընկալներ էին պ. պ. Յ. Թումանեան և Շիրվանզադէ: Ցուցահանդէսին մասնակցում են 50-ի չափ հին և նոր արուեստագէտներ: Առաջին օրը մուտքի վճարն էր 25 ռ., իսկ երէխաներից 3 ռ., անուանացուցակները արժեն 2 ռ.: Առաջին օրը ծախուեց 20,000 ռ. նկար: Բացի թերթերում եղած նկարներից ցուցադրուած են և բացակայ նկարիչների գործերը, ինչպիսիք են Շահէն, Շարանեան և Գիւրջեան:

✦ **Յոբելեանական հրատարակութիւններ.**— Ստացուած են երաժշտապէտ Անտ. Մայիլեանի հետևեալ յոբելեանական հրատարակութիւնները՝ 1. «Ինձ մի խնդրիր», մեներգ. բանաստեղծութիւն՝ Յովհ. Թումանեանի, լուսանկարով, գինը 3 ռ., 2) «Ջօն Յովհ. Թումանեանին» խօսք և երաժշտութիւն Անտոն Մայիլեանի, քառաձայն խմբերգ բաց նամակ Թումանեանի լուսանկարով գինը 1 ռ.:

ԱՅՍՕՐ

Երևանեան, հայկական ակումբի շէնքում տեղի կունենայ լօտօ հաշմանդամների օգտին:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅՕԳՈՒՏ ՀԱՇՄԱՆԴԱՄՆԵՐԻ

—

Ռուսահպատակ հաշմանդամ զինուորականների միութիւնը Անդրկովկասում ամսիս 7-ին կազմակերպում է մի օրեայ հանգանակութիւն յօգուտ իր անդամների:

Միութիւնն ունի առայժմ 170 անդամ բոլոր ազգութիւններից, որոնց թւում շատ հայ սպաներ և զինուորներ: Անդամների մի մասը կորցրել է աշխատելու ընդունակութիւնը և չի կարողանում իր ապրուստի համար միջոցներ հայթայթել:

Իր միջոցներով Միութիւնը պահում է մի ճաշարան Միքայէլեան փող. № 126, ուր գնում են ճաշելու այն անդամները, որոնք կարողանում են դեռ ման գալ, իսկ պառկածների համար ճաշը տուն է ուղարկւում:

Միութիւնը իր անդամներին հասցնում է նաև բժշկական և այլ օգնութիւն. բայց նրա միջոցները սպառուել են և եթէ հասարակութիւնը չը շտապէ գցել իր լուման Միութեան դատարկ դրամարկղը— դրութիւնը սարսափելի կը լինի: Պատերազմ գնացած առողջ, կայտառ մարդիկ այժմ հաշմանդամ են դարձել և ստիպուած են ձեռք կարկառելու հասարակութեանը: Եւ մի՞թէ հասարակութիւնը իրաւունք ունի անուշադիր թողնելու նրանց կոչը:

Չէ՞ որ այդ մարդիկ գնացել են պաշտպանելու մեր կեանքը և պատիւը և մեր բարեկեցութեան համար զոհել են կեանքի ամենաթանկագին բանը՝ առողջութիւնը: Դա ոչ թէ ողորմութիւն է, որ մենք պիտի է տանք, այլ մեր պարտքի հատուցման մի չնչին մասը: Քաղաքացիներ, եղէք առատաձեռն և թեթևացրէք հաշմանդամների գոնէ ֆիզիքական գոյութիւնը: Մ. Թ.

—

Խմբագրութեան կողմից. Մեզնից անկախ պատճառներով ներկայ յօդուածը չտպուեց ժամանակին, որի համար խմբագրութիւնս իր ներողութիւնն է յայտնում տիկ. Մ. Թումանեանին: Տպելով այնուամենայնիւ այս յօդուածը ժամանակից մի քիչ ուշ՝ խմբագրութիւնս յայտարարում է, որ նուիրատուութիւններ յօգուտ հաշմանդամ զինուորականների ընդունւում են և այժմ յօդուածում ցոյց տուած հասցէով: Խմբ.

ԵԱՊՈՆԻԱՆ ՀԱՇՏԱՐԱՐ ԺՈՂՈՎՈՒՄ

—

(Եւրոպական մամուլ)

Հաշտարար կոնֆերանսում զանազան հարցեր են բարձրացւում Եւրոպայի և նրան կից ժողովուրդների մասին: Արդ օք հարկաւոր է ասել, որ այսօր, երբ կոնֆերանսում նստած են յաղթողները և մի քանի օրից յետոյ, երբ համաժողովի դահլիճը կը մտնեն յաղթուածները, ամենաբարձր ձայնը միշտ նրանը կը լինի, որը ամենաուժեղն է: Այդ նիստերում մասնակցում է մի առաջնակարգ պետութեան պատգամաւորութիւն, որը յաղթելով իրաւունք է ստացել գալ ու յայտնել իր պահանջները: Այդ պետութիւնը՝ Եապոնիան է և եթէ նրա ձայնը այնքան բարձր չի լսւում, ինչպէս ուրիշներինը, դա հետևանք է այն հանգամանքի, որ այդ փոքրիկ, բայց եռանդոտ և կուլտուրական ազգութիւնը եկել է յատկապէս իր շահերը պաշտպանելու համար, իր պահանջները ներկայացնելու համար և նա լաւ գիտէ, ինչ հիմունքների վրայ է պահանջում իր իրաւունքների հաստատումը և լաւ է հասկանում, որ նրա ձայնը, նրա վերջնական կամքը անհրաժեշտ հաստատուելու է կոնֆերանսում:

Պատերազմից առաջ Գերմանիան իր քաղաքականութեան շահերին հետևելով՝ Չինաստանում իր ազդեցութիւնը տարածելու նպատակով, հիմնել էր ծովային յենարանը՝ Ցինդաօ նաւահանգիստը և գրաւել էր Շանդուն նահանգը: Հասկանալի է, որ Եապոնիան, որը վաղուց արդէն նպատակ ունէր գրաւել կուլտուրական տեսակէտից նրանից ցածր կանգնած Չինաստանը, շատ դժգոհ էր այդ բոլորը տեսնելով:

1914 թ. պատերազմը առիթ տուեց նրան ոչնչացնել Գերմանիայի քաղաքական նշանակութիւնը Չինաստանում և առաջ տանել այն գործը, որին նա նուիրել էր իր արտաքին քաղաքականութիւնը Ռուս-ճապոնական պատերազմից առաջ: Նա դիմեց Գերմանիային ուլտիմատումով, պահանջելով անմիջապէս մաքրել Ցինդաօն գերմանական զօրքերից և յանձնել Եապոնական կառավարութեանը բոլոր ռազմամթերքների և զէնքերի պահեստը: Հակառակ պատասխան ստանալով, նա պատերազմ յայտարարեց ու մտաւ Դաշնակիցների բանակը: Սոսկալի ռմբակոծումից յետոյ եապոնական զօրքերը գրաւեցին Ցինդաօ նաւահանգիստը և նրա ամրութիւնները: Գերմանիան այդ յենարանը թողնելով իր ձեռքից՝ կորցրեց և իր նշանակութիւնը Հեռաւոր Արևելքում: Աւարտելով ռազմական գործունէութիւնը և հասնելով իր նպատակին՝ Եապոնիան ապա անցաւ օգնութեան Դաշնակիցներին: Նա ուղարկեց մեծ քանակութեամբ զօրք Դաշնակիցների համար, ռազմամթերքներ և զանազան պաշարներ:

1918 թուականին նա իր զօրքերը մտցրեց Սիբիր բոլշևիկների և նախկին գերի գերմանացիների դէմ կռուելու համար: Այս բոլորից երևում է, թէ ինչ նշանակութիւն է ունեցել այդ փոքր, բայց ճարպիկ, խելօք և եռանդոտ ազգութիւնը համաշխարհային պատերազմում:

«Դուք տեսնում էք, ասում է Եապոնիայի արտաքին գործերի նախարարը և հաշտարար կոնֆերանսի անդամ՝ Բարոն Մակինօն, որ Եապոնիայի պահանջները հաշտարար կոնֆերանսում չափազանց չլինելով՝ թելադրուած են տարրական արդարութեան սկզբունքով»:

ՄԹԱՆ ՄԷՋ ՀԱՐՍԱՆԻՔ

—

Դարաւոր ստրկութեան հետևանքով արդեօք, թէ ազգային ժառանգականութեան յատկութիւնների շնորհիւ, դաստիարակութեան բացակայութեամբ՝ թէ անմարս մտքերի ու մոլորութիւնների վարակումով տարօրինակ գործունէութեամբ է եռում մեր ժողովրդին ընդհանրապէս և մեր գործիչները՝ մասնաւորապէս:

Մեր մտածողութեան մէջ չկայ տրամաբանութիւն, մեր գործունէութեան մէջ չկայ հետևողականութիւն, մեր ոգևորութեան մէջ չկայ իմաստ, մեր ողբումների մէջ չկայ չափ ու խոհեմութիւն:

Աչք ածեցէք ձեր շուրջը, խարխափանց մտքով նայեցէք մեր կեանքի մէջ ու կը համոզուէք, որ մեր ասածը ոչ յոռետեսութիւն է և ոչ չափազանցութիւն:

Այս ճշմարտութիւնն ապացուցանող փաստեր բերելն ու հաստատելը չէ մեր այս յօդուածի նպատակը, այդ թողնում ենք ընթերցողին որոճալու և որոնելու:

Մեզ այրում է այժմ մի ուրիշ տարակոյս. արդեօք այն «մազէ կամուրջը» որ ձգուած է անդունդի վրայով, ու դրուած հայ ժողովրդի առջև՝ որպէս ճամփայ, որից մէկ միլիոն հայ ժողովուրդ գլխի վայր գլորուեցաւ, արդեօք այդ կամուրջն անցա՞նք մենք, հայ ազգի մնացորդներս. արդեօք թևակոխե՞լ ենք մեր «Աւետեաց աշխարհը», ազատութեան երկիրը, որ այսօր մոլեգին ցնծութեամբ ուրախանում ենք ինչպէս գինով արբածները հարսանիքում:

Մէկ միլիոն զոհ տուինք, կէս միլիոն ժողովրդի առջև գաղթականութեան ճամփէն դրինք, կմախքացած վերադարձողները երկրում մնացածների հետ սովամահ արինք, դաւառն ամայի գիւղերն անբնակ դարձրինք, դաշտերն անցան՝ աբորն անմշակ մնացին:

Եւ այս եղերական ու եղեռնական պատկերի առջև գրեթէ անշարժ մնաց հայ մեծատան սիրտը, միտքը, կամքը. նրանց ձեռքը դէպի այս անօրինակ խեղճութիւնը չերկնուեց, մեկնուածներից էլ լոկ կաթիլներ ցողեցին հոգով ու մարմնով հրդեհուած ժողովրդի վրայ: Չեղաւ մէկը, որ իր բազմաթիւ միլիոնների գէթ կէսը հայութեան վրայ դնէր և մենք պարծենայինք թէ՝ հայութեան մէջ մարդասիրութեան ոգին, հայասիրութեան ոգին դեռ չի մեռել, առաքինութիւնը դեռ չի ցամաքել:

Ի՞նչ կը լինէր էրուած ժողովրդի խանձուած մնացորդը, եթէ եւրոպական մեծ ազգերը իրենց միլիոններով, հացով ու դեղերով օգնութեան չհասնէին նրան, եթէ հզօրներ չկանգնէին նրա վրայ արնոտած աչքերով արցունքների դիմաց իբրև պաշտպաններ հայութեան:

Թող գանդաչեն նրանք, որոնք ազգերի բարութիւնը նրանց շահերով են բացատրում. մենք նրանց աջակցութեան մէջ մարդասէր քրիստոնէութեան ոգին ենք ողջունում. նրանք հայ ազգի ամենաթանկ բանը՝ կեանքն են փրկում:

Բայց դառնանք մեր ներքին կեանքին:

Է՛ր սովից, է որ շահամոլութեան ախտից աւազակային խմբեր են վխտում մեր թշուառ գիւղերում ու նրանց ճանապարհների վրայ. հարազատների ձեռքով կողոպտւում է ժողովուրդը, նա՝ որ կոչուած էր զէնն ի ձեռին հայ գիւղ ու քաղաք պաշտպանելու, ազգային նամուսը փրկելու, նա է թալանում իր եղբօրն ու քրոջը, նա է դիւրաւառ նիւթով բորբոքում ժողովրդի էրուող հոգին:

Այս վիճակը քրիստոնէական դաստիարակութեան ուրացման և անանկացած սոցիալիզմի հետևանքն է ու առատ բերքը:

«Ուր գէշն իցէ, անդր ժողովեսցին արծիւք». կիսամեռ, դիակ դարձած, հոգով ու մարմնով կիսամեռ, հայ ժողովրդի վրայ օղակաձև շրջապատող անգղները կառուց են սրում և յարմար վայրկեանի սպասում, որ բզիկ-բզիկ յօշոտեն նրան, երբ դէպքերը մեզ համար ձախորդ դասաւորուեն. նրանք, որոնց վրայ անմտաբար, տղայական ձեռքերով քարեր նետեցինք ու գրգռեցինք:

Այս վիճակը մեր «այսօրն» է, իսկ «վաղը»՝ մեր կարծիքով տարակուսանքներով է լի. մեր վաղը դեռ մութն է և մենք չգիտենք թէ եւրոպական վեհաժողովի գաղտնարանում ինչ որոշումներ կարձակեն մեզ համար, և ով կը լինի վաղը դրութեան տէրը: Դեռ Ռուսաստանում արիւն է հոսում, դեռ պատերազմը, կեանքի և մահու պատերազմը չի դադարած, դեռ ալեկոծւում է Եւրոպան յեղափոխական գաղափարների ծաւալումով ու շունչով, որոնք կարող են նոր նոր ու անակնկալ խմբակցութիւններ յառաջ բերել եւրոպական ազգերի մէջ, որոնց հետևանքով մենք կարող ենք եթէ ոչ միշտ, գէթ մի կարճ ժամանակ անպաշտպան մնալ և այդ կարճ ժամանակում կարող ենք մեր մնացորդով վայրագութեանց զոհ գնալ և մի օր, երբ հայկական ազատագրութիւնը վեհաժողովի թղթով յայտարարուի, հայը ազատագրուած լինի իր երկրից և որդեգրուած մահուան:

Մեր ըմբռնումով դեռ շատ մթին է մեր դրութիւնը, մեր կեանքը խաւարով է պատած, մեր ճամբի վրայ դեռ արև շող չկայ:

Այս խաւարի, այս մթան մէջ պէտք է զօրանայ մեր հոգին, պէտք է զգոյշ քայլեր անենք, պէտք է զգուշութեամբ խարխափենք մեր ընթացքը, որ անդունդը չընկնենք:

Մինչդեռ բարոյական, մտաւոր, քաղաքական այս մթան մէջ մենք ուրախութեան հարսանիք ենք սարքել, զուռնա-զռնչումով լցրել աշխարհը, ծափեր ենք զարկում: Այդ հարսանիք է անլոյս խաւարի մէջ, առանց զինուոր արբեալների քէֆ, որ կարող է զրկել մեզ խոհական հեռատեսութիւնից և զգուշութիւնից և հարսանիքատանն էլ թաղել մեզ առմիշտ:

Մթան մէջ հարսանիք չեն անի, ինչպէս որ սուգի տանը չեն պարի:

Բենիկ վարդապետ

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒԹԻՒՆ

—

Ալէքսանդրապոլի գաւառի Ղըղչուլ գիւղացի Թիֆլիսաբնակ պ. Տիգրան Լորեցեանից, Ներսէս Ասկանեանի միջոցով յօգուտ Թիֆլիսի Բարեգործ. Ընկերութեան ստացանք նրա որդիների՝ Ռուբէնի և Մամիկոնի յիշատակին 300 ռ. և Թիֆլիսի առաջին որբանոցի օգտին 500 ռ.: Նոյն վշտահար հօրից 200 ռ. նուիրուած է Թիֆլիսի Թամամշեան օրիորդաց դպրոցի չքաւոր աշակերտների օգտին: Երկու եղբայրներն էլ եղել են հայ զինուորներ:

Մէկը Ալէքսանդրապոլի շրջանում միլիցիայի նաչալնիկ, իսկ միւսը զինուոր, որ վախճանուել է Ալէքսանդրապոլի շրջանում:

ՀԱՅ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԿՈՎԿԱՍՈՒՄ *)

II

Յուլիս ամսի 5-ին ես անցայ Հանքային Ջրերից մինչև Եկատերինոդար՝ ուսումնասիրելու համար հայ փախստականութեան վիճակը: Արմաւիրում, երբ ես եղայ յուլիս 7-ից 10-ը, տաճկահայ և ռուսահայ բոլոր ականաւոր գործիչ փախստականները այնտեղ էին հաւաքուած:

Փախստականութեան մեծամասնութիւնը անպէտք փալասների նման թափուած էր եկեղեցու գաւիթը և ամբարներում: Աշխատանքի աղբիւրներ շատ կային, և փախստականութիւնն ուզում էր իր սեփական աշխատանքով ապրել. կառավարութիւնը և տեղական ժողովուրդը թոյլ չէին տալիս: Նա դիմում էր իր ներկայացուցիչներին միջնորդելու համար կառավարութեան առաջ, սակայն ներկայացուցիչներն իրենց նոր պաշտօնների դասաւորութեամբ զբաղուած դէն էին հրում նրան: Այնտեղ ես տեսայ հայ փախստականութիւնը փողոցներում՝ պատերի տակ ընկած առանց օգնութեան և ուղեցոյցի: Հիմնուել էր Ամերիկական Նպաստ. Մարմին, Փափազեանը անցել էր գլուխը և մի գործ կատարած լինելու համար օրական մի շարք գաղթականների սպաս էին տալիս ամբողջ 4—5 ժամ հերթի սպասելուց յետոյ:

Նոյն կեանքն էր ապրում փախստականութիւնը նաև Բէլորեչինսկում ու Մայկոպում, Եկատերինոդարում և Ստաւրոպոլում:

Հայ բոլշևիկները ուզեցին քաղաքական պատերազմով բռնուած ռուս ժողովրդին ցոյց տալ հայ ժողովրդի քաջութիւնը և իսկոյն գործի անցան: Գուրգէն Հայկունին և իր համախոհները թէև Տաճկական ճակատում պրոպագանդ մղեցին ռուսական զօրքի մէջ, որ չկռուի և ճամբայ տայ թրքութեան մտնելու մեր երկիրը և հայութիւնը բնաջինջ անէ: Արմաւիրում, ընդհակառակը, կազմակերպչական որոշ սխեմով հայ փախստականութեանը հրաւիրեցին կոմմունիստական բանակը մտնել և կռուել կոզակների հետ: Նրանք այդտեղ մասամբ հասան իրենց նպատակին: Փախստականներից շատերը, որ անգործունէութիւնից և նիւթականի չգոյութիւնից քաղցի էին մատնուել, մտան Հայկունեան բանակը և գլխովին ջարդուեցին կոզակներից:

Հայկունին իր արբանեակներով փախաւ Արմաւիրից Ժելեզնովոդսկ, իսկ հայ փախստականութիւնը մնաց կրակի մէջ: Յուլիսի վերջերին կոզակները մտան Արմաւիր, մնացին երեք օր և հեռացան: Տեղացի ժողովուրդը լաւ ընդունեց նրանց: Եկան կրկին բոլշևիկները և քաղցած գազանների նման փողոց-փողոց, թաղէ-թաղ ընկած՝ սկսեցին հայեր փնտրել—Բարթուղիմէոսեան գիշերներ սարքելու համար: Տեղացի հայութիւնը կոզակների հետ փախել էր, մնացել էր միայն հայ փախստականութիւնը բաղդի կամքին:

Սկսուեց դրաման: Խումբ-խումբ բոլշևիկ զինուորները տնէ-տուն մտնելով՝ պատահող հային սկսեցին սպանել: Յուլիսի 27-ին աւելի քան 400 հայ անմեղ փախստականներ սպանուեցին իրենց երեխաների և կանանց ներկայութեամբ միայն նրա համար, որ իրենք հայ են և որ մի քանի ռուժիկ կանայք մտնել էին, ասելով, որ կոզակներին հայերը լաւ ընդունելութիւն են ցոյց տուել: Սոսկալի պատկեր էր: Թուրքական սարսափից փախչող անօգնական ժողովուրդը ապաստանել էր քրիստոնեայ ժողովրդի մօտ և այստեղ, նոյն այդ քրիստոնեայ ժողովուրդը հաւասարութեան և եղբայրութեան գաղափարի տակ նրան մորթոտեց, անգամ թոյլ չտուեց սպանուածների ազգականներին՝ դիակները հաւաքել և թաղել...

Տեսան այդ բոլորը բոլշևիկ հայ գործիչները և հանգիստ սրտով նստեցին տեղները: Երևի նրանք այդ րոպէին դաշնակցական Նիկողայոս Աղբալեանի պէս էին մտածում մի հարիւր հազար մարդ ես զոհել՝ գաղափարի համար:

Անցան յուլիսեան օրերը: Արմաւիրի դէպքերը—հայկական կոտորածը ոչ մի արտացոլութիւն չգտաւ հասարակութեան խղճի վրայ: Ուրիշ կերպ էլ չէր կարող լինել, երբ կոտորուողը անտէր մի ժողովուրդ էր և չունէր մէկը, որ գոնէ կատարուածի մասին բողոքէր: Ամեն տեղ սկսուեց մի խուլ պրոպագանդ հայ փախստականութեան դէմ և բոլոր այն տեղերում, ուր բոլշևիկներն էին [illegible] յամառ կերպով [illegible] մադրութիւն [illegible] վերաբերմամբ Բարթուղիմէոսեան գիշերներ սարքելու: Այդ սարսափը աւելի տարածուեց Հանքային Ջրերում, որտեղ թէև հայ բոլշևիկ կոմիսարների կենտրոնն էր, բայց, ուր բացարձակ կերպով զօրքի մէջ տրամադրութիւն ստեղծուեց հայերին կոտորել:

Ամեն տեղ սկսուեցին թալաններ, բռնութիւն, անարգանք, բռնաբարում և այլն, որոնցից տուժեց գլխաւորապէս փախստականութիւնը:

Թէպէտև կառավարութիւնը իր դեկրետով արգելել էր փախստականութեան մուտքը Հանքային Ջրերը, սակայն մեծ թւով նրանք տարածուել էին Պեատիգորսկում, Եսենթուկում և Կիսլովոդսկում:

Մինչև օգոստոս ամսի վերջերը այդ շրջաններում յատուկ փախստականական մարմիններ գոյութիւն չունէին և այդ գործը մինչև այդ, ձևականօրէն վարում էր Ազգային Խորհուրդը, կենտրոն ունենալով Կիսլովոդսկի բաժանմունքը: Ի՞նչ էր Ազգային Խորհրդի դերը փախստականական գործում, այդ բանը Խորհրդի անդամները մինչև վերջն էլ չհասկացան, բացի իրենց դիմող հատ ու կենտ փախստականներին ցուցակագրելուց և երբեմն-երբեմն փոքրիկ նպաստներ բաշխելուց աւելի շատ նրանց, որոնք կարիքից ստիպուած չէր, որ դիմում էին, այլ բացարձակ սովորութիւնից:

Ազգային Խորհուրդները թէև Հիւսիսային Կովկասում բոլոր գործերը մինչ այդ իրենց ձեռքն էին առել, սակայն բառիս բուն նշանակութեամբ ոչինչ չէին անում, և փախստականութիւնը մնացել էր երեսի վրայ անպաշտպան, հիւանդ, հիւծուած, անհաց և անտուն:

Օգոստոսին, երբ մենք գտնւում էինք Հանքային Ջրերում, դրսի աշխարհից միանգամայն կտրուած էինք: Փախստականութեան մեծագոյն մասը մնացել էր կոզակների գրաւած շրջանները, իսկ մօտաւորապէս 15—20,000 հայ փախստականութիւն՝ Սուրբ-Խաչ, Գէորգևսկ, Հանքային Ջրեր և մինչև Նևիննամիսսկ կայարանը, որտեղ մինչև վերջը կուտակուել էին:

Հանքային Ջրերի փախստականութիւնը երբ կտրուեց Արմաւիրից ու Վլադիկավկազից, կտրուեց նաև Անդրկովկասի հետ կապ պահպանելուց: Այդ շրջաններում յուսահատ հայութիւնը իր վերջին շորերն էր ծախում, ապրուստի միջոց ստեղծելու համար, միևնոյն ժամանակ խուլ բողոք էր պատւում, մանաւանդ Կիսլովոդսկի Ազգային Խորհրդի դէմ, որը միլիոնները դրամարկղում և բանկերում դարսած՝ չէր ուզում տեսնել փախստականութեան անմխիթար վիճակը, և երբ օգոստոսի 9-ին փախստականական ընդհանուր ժողովից լիազօրուած անձինք դիմեցին և յայտնելով փախստականութեան վիճակը ուզեցին իմանալ, թէ ինչ է արել մինչ այդ և ինչ է մտադիր անել այնուհետև, փոխ-նախագահ Սաղաթէլեանի յայտարարութիւնը լսեցին, թէ ճիշտ է, որ իրենք ունեն միլիոններ, բայց այդ փողը հաւաքուած է Էրզրումը և Կարսը պաշտպանող զօրքի համար... և որ իրենք զինուորութիւնից փախած փախստականութեան կարիք ունեցողներին նպաստ չեն կարող տալ, մանաւանդ փախստականական կեանքը նրանց ամենևին չի հետաքրքրում:

Տեսնում էք, ընթերցող, 1918 թ. օգոստոսին, երբ Էրզրումն էլ, Կարսն էլ թուրքական զօրքերը գրաւել էին և հասել մինչև Թիֆլիս, Կիսլովոդսկի Հայոց Ազգային Խորհուրդը այդ բերդերը պաշտպանող զինուորների համար հաւաքուած միլիոնները պահել էր և պահեց այնքան ժամանակ, մինչև որ բոլշևիկ կառավարութիւնը խլել ուզեց, մի մասը խլեց, մնացածն էլ անհետ կորաւ: Կարծէք այդ փախստականութիւնը պատերազմի հետևանքը չէր և կարծէք Ազգային Խորհուրդը բարոյապէս պարտական չէր Էրզրումի բերդերի համար հաւաքուած փողերը այդ բերդերի տակից յուսահատ փախչող հայութեան կարիքներին ծառայեցնելու:

Կիսլովոդսկի Հայոց Ազգային Խորհուրդը որոշեց որբանոց բանալ. օգոստոսին բնակարան գտաւ, մինչև նոյեմբեր ոչ մի որբ չբերին, մինչդեռ հայ որբերը Հանքային Ջրեր կայարանում քաղցից և անտէրութիւնից կոտորւում էին, և այդպէս էլ խաչ քաշուեց Ազգային Խորհրդի և նրա գործունէութեան վրայ:

Հայ բոլշևիկ գործիչները ամեն

---

*) Տես. «Ժողովրդի Ձայն» № 73

կողմից փախել՝ լցուել էին Պետրգորսկ։

Այնտեղ ամեն օր նորանոր կոմիսարիատներ էին հիմնւում և նոր օրէնքներ դուրս գալիս։

Դուրզեն Հայկոմին հիմնեց Հիւսիսային Կովկասի ազգերի կոմիսարիատը և Թիֆլիսից փախած բոլոր յայտնի և անյայտ բոլշևիկները պաշտօնի անցան։

Մէկը միւսի յետևից հրատարակուեցին դեկրետներ, սոցիալիզացիայի ենթարկուեցին ազգային խորհուրդները, բռնագրաւուեցին ինչպէս այդ մարմինների վարիչները, նոյնպէս էլ դաշնակցական գործիչները, որոնք մինչև այդ՝ սերտօրէն գործում էին բոլշևիկների հետ և ունէին իրենց մասնակցութիւնը բոլոր գործերում։ Ի հարկէ, այդ բռնագրաւութիւնները կազմակերպուեցին Հայկոմու կոմիսարիատում և գրա հերոսը հանդիսացաւ Վահան Երեմեանը։

Պետրգորսկում հիմնուեց նաև Հիւսիսային Կովկասի փախստականական արտակարգ կոմիսարիատ և գլուխն անցաւ հայազգի Բէբէմեճեն, ամեն տեղ ճիւղեր բացեց, սակայն հայ փախստականութիւնը քիչ օգտուեց նրանից։

Ազգերի կոմիսարիատը ունեցաւ ամեն տեսակ բաժանմունքներ։ Իւրաքանչիւր ազգութեան գործերը վարելու համար նշանակուեցին յատուկ կոմիսարներ, հայկական գործերի համար՝ աշակերտ Արամ Շահգեալդեանը առաջին հերթին։ Հայկոմին, փակելով մինչև այդ հրատարակուող «Արաքս» թերթը, հիմնեց իր կոմիսարիատի պաշտօնական օրգանը՝ «Կարմիր օրեր», որի էջերից կաթ յայտարարեց բոլոր նրանց, որոնք կոմմունային հակառակ էին...

Հայ կոմմունիստները չբաւականացան միայն իրենց պաշտօնով և հարուստ կենցաղով։ Նրանք չուզեցին, որ ընչազուրկ հայ փախստականութիւնն անգործ մնայ։ Չէ՞ որ նա քաղցած էր, անգործ. և այդպիսով պատրաստի խմոր էր, որից ինչ ցանկանային՝ կարող էին ստեղծել...

Յայտնուեց բոլգարացի Թաղւոր Մըկչեանը—Լեօն Լանիսի ընկերակցութեամբ, որոնք մտան կոմմունայի ընտանիքը և սկսեցին կազմակերպել «Լենինի անուան հայկական բանակը»՝ բացառապէս հայ փախստականներից, կօզակների դէմ կռուելու համար։

Յակ. Տէր-Յակովբեան

(Կը շարունակուի)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Մարտի 21-ի նիստը

Նախագահում է Ա. Սահակեան.

Նախագահ.—Մանրամասն զեկուցում է իր կատարած միսիայի մասին։ «Ինձ վրայ ծանր պարտականութիւններ էին դրուած Հայաստանի Խորհրդի կողմից, բոլոր հնարաւոր միջոցներով դիմելու Անգլիական հրամանատարութեանը և ֆրանսիական ու ամերիկական միսիաներին և նրանց ծանօթացնելով Հայաստանի կրիտիկական և տագնապալից վիճակին՝ խնդրել, որ մեծ քանակութեամբ հաց ներմուծուի Հայաստան կատարուող ժողովրդին փրկելու սովի և համաճարակի ճիրաններից։

Թիֆլիսում առաջի տեսակցութիւնս եղաւ անգլիացի գեներալ Ուօկկերի հետ։ Ընդունելութիւնը սիրալիր էր և տեւեց մօտ մի ժամ։ Ես նկարագրելով մեր ժողովրդի թշուառ կացութիւնը, յայտնեցի, որ եկել եմ միայն մի բան խնդրելու՝ հաց, հաց և հաց։ Շեշտեցի նոյնպէս այն հանգամանքը, որ ամենից առաջ ցորեն անհրաժեշտ է ներմուծել Կարսից, Շարուր և Նախիջեւանից և ապա այլուր։ Պնդեցի նոյնպէս, որ անհրաժեշտ է շուտափոյթ գաղթականներին վերադարձնել իրենց տեղերը, որովհետեւ մօտ է գարնանացանը և այդ ուղղութեամբ պիտի արագ դաշտային աշխատանքներ կատարել։

Նա գաղթականների վերադարձի մասին պատասխանեց, որ այժմ մի քանի աննպաստ հանգամանքների շնորհիւ անհնարին է և անժամանակ։ Հացի համար նա ասաց, որ մեր պահանջը իրաւացի է և որտեղից էլ որ լինի նրանք պիտի հաց հասցնեն հայ ժողովրդին փրկելու։ Ապա նա յայտնեց, որ ինքը կարգադրութիւն է արել Կարսում ամբարուած ցորենից շուտափոյթ փոխադրել, իսկ Շարուր և Նախիջեւան ուղարկուած են ներկայացուցիչներ գնումներ անելու։ Գնումների համար ներկայացուցիչներ են ուղարկուած նոյնպէս Հիւսիսային Կովկաս, Սև ծովի շրջանը, Պարսկաստան և այլն։ Երկրորդ տեսակցութիւնս եղաւ գեն. Բիչի հետ, որը գաղթականների վերադարձը նոյնպէս գտաւ անժամանակ։ Ապա նա ասաց, որ մարդ պիտի ուղարկի Էնզելի՝ այնտեղից գնելու 100,000 փութ բրինձ։

Բացի այդ նրանք մեր ժողովրդի վիճակի մասին յայտնեցին իրենց կենտրոնական իշխանութեանը։

Միւս տեսակցութիւնը ունեցայ Ամերիկեան միսիայի հետ, որոնք նոր էին վերադարձել Բաղդադից և իմանալով իմ գալուստը այցելեցին ինձ և մանրամասն տեղեկացան մեր ժողովրդի դրութեան մասին։ Թէ նրանք և թէ գին. Բիչը որոշեցին մի մի ներկայացուցիչ ուղարկել Պոլիս ծանօթացնելու մեր մասին և Ամերիկայից եկած խմբին։

Ամերիկեան միսիան խոստացաւ բոլոր միջոցները ձեռք առնել օգնելու մեզ։ Ապա յայտնեցին, որ իրենց պարտականութիւնն է հասցնել նիւթական, բժշկական, գիւղատնտեսական օգնութիւն։

Ապա տեսակցութիւն ունեցայ ֆրանսիական միսիայի հետ, որը միջոցներ է ձեռք առնում իր կառավարութեանը ծանօթացնել մեր դրութեան հետ և ազդել անգլիական հրամանատարութեան վրայ։ Միսիայի պետ Շարդինեան յայտնեց, որ իրենց կառավարութիւնից հայերին օգնելու համար ստացել է 200000 ֆրանկ, որը յանձնուած է Ամերիկեան Կոմիտէին ննդատու կայաններ բանալու։

Բոլոր միսիաները ինձ ամեն օր տեղեկացնում էին, թէ որքան մթերք է ստացւում։ Չնայած Բաթումում ամբարել են շատ հաց, սակայն փոխադրութեան միջոցները խանգարում են մեծ քանակութեամբ փոխադրելու Հայաստան։ Նրանք ինձ տուին տեղեկութիւններ այն մասին, թէ որքան պարէն կայ Բաթումում այս րոպէիս կայ մօտ 450,000 փութ ցորեն և ալիւր, 400 հակ կօշիկներ, շեղորայք և այլն, բացի այդ Էնզելիում գընուած է բրինձ, որը արդէն փոխադրուած է Բագու։

Հացի խնդրի հետ միասին կապուած էր և սերմացուի խնդիրը. ես միսիաներից խնդրում էի որքան կարելի է շուտով ներմուծեն ցորեն, որպէսզի մենք հնարաւորութիւն ունենանք մեր երկրի ցորենից տնտեսել գարնանացանի համար, որովհետեւ դրսի ցորենը մեզ սերմացու չի կարող լինել։ Նրանք ես գտան որ այդ հանգամանքի վրայ հարկաւոր է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել և այդ ուղղութեամբ Ամերիկեան և անգլիական միսիաները մի շարք միջոցներ են ձեռք առել տնտեսելու մեր երկրի ցորենը։

Սերմացուի համար նրանք ի նըկատի ունեն Կարսում և Սարիղամիշում ամբարուած ցորենը. բացի այդ մարդիկ են ուղարկուած Ախալցխա, Ռեշտ և այլ տեղեր յատկապէս սերմացու գնելու։ Ես այժմ ունեմ նոր տեղեկութիւններ, որ յիշեալ գնումները կատարուած են։

Գեն. Բիչի հետ ունեցած վերջին տեսակցութեան ժամանակ նա ասաց, որ գաղթականների վերադարձման խնդիրը այնքան մօտ է իր սրտին, որ ինքը առանձնապէս մտահոգուած է այդ խնդրով և աշխատում է այդ ուղղութեամբ։ Նա խոստացաւ մօտ ապագայում այցելել Երեւան։

Ապա միսիաները վերջին տեսակցութեան ժամանակ ինձ հաւատացրին, որ մինչև դաշտային աշխատանքների սկսելը գաղթականներին կը վերադարձնեն իրենց տեղերը։

Սակայն չբաւականանալով բոլոր իմ այս դիմումներով, համաձայն մեր Խորհրդի որոշման, ես անհրաժեշտ համարեցի մեր ճիչը հեռագրով յայտնել Դաշնակից պետութիւնների պարլամենտներին (կարդում է հեռագիրը)։

Մինչև այժմ ես դոչում էի հաց հաց և հաց, այժմ ես դոչում եմ. ցանքս, ցանքս և ցանքս։

Տեսակցութիւն ունեցայ նոյնպէս Վրաստանի պարլամենտի նախագահի հետ և ինձ հետ բերել եմ Վրաստանի պարլամենտի ողջոյնները» (ծափահարութիւններ)։

Յայտարարւում է 10 րոպէ ընդմիջում։

Նիստը վերսկսւում է Ա. Սահակեանը և անցնում է օրակարգի երկրորդ խնդրին, փետր. 28-ի ինցիդենտին։

Քարտուղարը կարդում է փետր. 28-ի նիստի ինցիդենտի արձանագրութիւնը։

Թ. Աւդալբէկեան — Փետր. 28-ի դէպքը իրօք այդ տպաւորութիւնը չէր թողել Երեւանում, ինչ որ Թիֆլիսում, որտեղից հայկական դելեգացիայի անդամ Մ. Յարութիւնեանը խնդրել էր շտապ հեռագրով յայտնել, թէ ինչ է պատահել Հայաստանի խորհրդում. մինիստր-նախագահ Ալ. Խատիսեանը պատասխանել էր, որ պատահել է մի չընչին դէպք, սակայն ինչ էլ որ լինի՝ կատարուածը չափազանց վրդովեցուցիչ և զայրացուցիչ է, մանաւանդ այնպիսի մի սուրբ հիմնարկութեան մէջ, ինչպիսին պարլամենտն է և այն էլ ինչ-որ պատասխանատու մարդկանց միջոցով։ Ապա ճառախօսը մանրամասն նկարագրում է ինցիդենտի պատճառները։ Յարձակւում է մինիստր-նախագահի վրայ, որը բոլորովին անտարբերութեամբ տարաւ այդ տեսարանը, առանց որեւէ միջոցի դիմելու, զսպելու ժողովրդին։

Մինասեան.—Փետր. 28-ի դէպքը մի միջնադէպ էր, մի չնչին դէպք, իսկ այդպիսի միջնադէպեր միակը չեն Հ. Յեղ. Դաշ. պատմութեան մէջ։ Մանրամասն տալիս է Հ. Յ. Դ. երեսնամեայ պատմութիւնը և յարձակւում է նրա գործունէութեան վրայ։ Դաշնակցականները ամենայն սառնութեամբ լսեցին ինցիդենտի արձանագրութիւնը։ Ես պնդում եմ, որ այդ դէպքը բղխում է դաշնակցականներից։ Նրանք նպատակ ունէին հասարակութեանը ցոյց տալ, որ պարլամենտի ընդմիջումի ամբողջ ծանրութիւնն ընկնում է փոքրամասնութեան վրայ և երբ 28-ին մենք ցանկանում էինք բացատրել, որ այդ ընդմիջումների պատճառը ոչ թէ փոքրամասնութիւնն է այլ ինքը դաշնակցութիւնը։

Մենք, ինչպէս այժմ, այնպէս էլ սրանից յետոյ չենք դադարելու պայքարել և յարձակուել նրանց վրայ։ Վերջում հռետորը աւելացնում է. Դաշնակցութիւնը իր հոգեւարքն է ապրում, հեռու չէ այն օրը, երբ պիտի լուծուի այդ կուսակցութիւնը.

Յ. Ստեփանեան.—Գտնում է, որ փետրուարի 28-ի քննութեան շնորհիւ մի ամբողջ ամիս լուռ էր մնացել խորհրդի ամբիոնը, չէր լսւում երկրի ազատ ձայնը։ Կանգ առնելով ինցիդենտի հանգամանքների վրայ, պատգամաւորը մեղադրում է խորհրդի կենտրոնը այն բանի մէջ, որ նա օրինական միջոցները թողած դիմում է զազրելի ճանապարհների, որից և դրդուած մի խումբ զինուած անյայտ մարդկանց մէջ յանցաւոր միտք է յղանում բռնանալ պարլամենտի վրայ. յանձինս փոխ-նախագահ Դ. Զուբեանի, վիրաւորանք էր հասցրած Հայաստանի բարձրագոյն օրէնսդրական մարմնին։ Այդ պախարակելի և դատապարտելի է, ոչ ոք Հայաստանի քաղաքացիներին չպիտի արդարացնի այդ զազրելի յանցանքը։

Փետրուարի 28-ին մեծ հարուած է հասցրուած ոչ միայն ժողովրդապետութեան և պարլամենտարիզմի արդար սկզբունքներին, այլև հայ ժողովրդի ազատութեան և անկախութեան։ Պատգամաւորը Ֆրակցիայի կողմից յայտնում է, որ անհրաժեշտ է հնարաւորութիւն տալ պատգամաւորներին այս բարձր ամբիոնից ազատ և անկաշկանդ լեզուով արտայայտուելու և պէտք է դատի ենթարկել փետրուարի 28-ի ոճրագործ հերոսներին, ապա, նաև գտնելով, որ այժմեան պարլամենտը, թէպէտ որպէս կուսակցութիւնների ներկայացուցչութիւն ընդունելի էր մինչև այժմ քաղաքական ծանր պայմաններից դրդուած, սակայն պէտք է տեղի տալ ընդհանուր ընտրական սկզբունքով նոր հրաւիրուած պարլամենտի, որի ընտրութիւններին պէտք է այժմ և եթ ձեռնարկել, իսկ մինչ այդ պէտք է պահպանել գոյութիւն ունեցող խորհուրդը։

Բուդաղեան.—Մանրամասն քըննութեան է ենթարկում 28-ի նիստի արձանագրութիւնը և ապացուցում, որ կազմուած է չափազանց սխալ և մտացածին և չի համապատասխանում կատարուած իրականութեան։ Վերջում հռետորը պնդում է. Նախագահ Տէր Թաչատրեանը նիստը յայտարարեց փակուած, Զուբեանը իրաւունք չունէր նորից բանալու նիստը և նրա այդ ապօրինի քայլը առիթ տուեց ինցիդենտին և զինուած մարդկանց յարձակման։

Մինիստր-նախագահ.— Քանի որ իմ անունը ես յիշատակուած է արձանագրութեան մէջ և բացի այդ ինձ մեղադրում են, որ ես միջոցներ ձեռք չառայ՝ կարեւոր եմ համարում կառավարութեան վերաբերմունքը ցոյց տալ դէպի այդ ինցիդենտը։ Փետրուար 28-ի նիստը փակուեց այն րոպէին, երբ նախագահը նիստը յայտարարեց փակուած. այո, ես նստած իմ տեղում տեսայ այն, ինչ որ կատարուեց։ Սակայն շէնքի ամբողջ կարգապահութիւնն ընկնում է ոչ թէ կառավարութեան, այլ նախագահութեան վրայ, այնպէս որ այստեղ մեղադրել կառավարութեանը՝ դա սխալ է։ Ես մինչև վերջը առանձին սենեակում նստած սպասում էի, որ նախագահը կը գայ և օգնութիւն կը խնդրի, սակայն նա չեկաւ, ուստի և ամբողջ մեղաւորութիւնն ընկնում է նրա վրայ և ոչ ինձ։

Եթէ ինձ բերում են վկայ, ես պէտք է յայտնեմ, որ եթէ եղել է յանցագործութիւն և անկարգութիւն, պատճառը նախագահի և երկու պատգամաւորների անզգոյշ քայլն է։ Եւ եթէ ապագայում կըրկնուեն այսպիսի դէպքեր կառավարութիւնը ոչինչ չի անի, մինչև նախագահը չդիմի։

Աղաբաբեկովը նոյնպէս յայտնում է իր բողոքը փետր. 28-ի ինցիդենտի առթիւ և պատգամաւորների վրայ կատարուած բռնութիւնների դէմ։ Դ. Տէր Թաչատրեան ասում է, որովհետեւ կռւում չկար, թողի և դուրս եկայ և մեղադրել ինձ որ չեմ եկել և դուրս արել զինուած մարդկանց՝ իզուր է։ Ես դարձեալ պնդում եմ, որ եթէ ես ուժի դիմէի, հետեւանքը աւելի վատ կը լինէր։

Խօսել են ցանկանում նոյնպէս Զուբեանը և Խոնդկարեանը, սակայն ժամանակի ուշ լինելու պատճառով նախագահը ձայն չի տալիս և նիստը յայտարարւում է փակուած։

ՎՐԱՑ ԹԵՐԹԵՐԻՑ

«Սախալխօ Սաքմէ»-ն զետեղել է «Մենք և Հայաստանը» վերնագրով հետեւեալ յօդուածը.

«Երէկ մենք խօսեցինք մեր դրացութիւնը ամրապնդելու մասին և ցանկութիւն յայտնեցինք, որ մեր դրացի պետութիւնների հետ բնական յարաբերութիւն ստեղծենք։ Սրանից յետոյ մենք ստացանք չափազանց նշանակալից տեղեկութիւն՝ Հայաստանը ուղարկեց յայտագիր, որով նա ճանաչում է Վրաստանի անկախութիւնը։

Եւ իրաւ որ անյարմար և ընդամէն զարմանալի դրութիւն էր։ Մենք ուզում էինք որ մեր անկախութիւնը օտար պետութիւններից ճանաչուած լինէր, միայն մոռանում էինք, որ Կովկասեան ազգերի բաղդը ամենից առաջ նրանցից է կախուած։ Կովկասեան ազգերի միութիւնը, բարեկամութիւնը և փոխադարձ օգնութիւնը անխուսափելիօրէն այն բանի պայմանն է, որ մեզ հաշուի առնեն, մեր անկախութիւնն ապահովուի աւելի, քան ապահովուած է այժմ։ Այս բանի վրայ է խօսում և Հայաստանի արտաքին գործոց նախարար Տիգրանեանի յայտագիրը։ Մենք խորին կերպով հաւատում ենք Կովկասեան տերրիտորիայի վրայ նորահաստատ հանրապետութիւնների շահերի ընդհանրութեան, ասում է նա, և այսու Հայաստանը ուրախ է, որ Վրաստանը ճանաչեց Հայաստանի անկախութիւնը։ Այս արտայայտում է Վրաստանի ցանկութիւնը՝ մեզ համերաշխ լինելու և փոխադարձ յարաբերութիւնների մէջ մտնելու, ասում է պ. Տիգրանեանը

Վրաստանը ոչ մի ժամանակ հակառակ չի եղել Հայաստանի անկախութեան։ Մասնաւորապէս մեր կուսակցութիւնը Ռուսաստանի միահեծան իշխանութեան օրերին էլ խօսել է սրա մասին և հայ հայրենասէրներին արտայայտել է իր համակրութիւնը։ Այս վերջին ժամանակ, տխրաբախտաբար, փատացան մեր յարաբերութիւնները, սուր կերպարանք ստացաւ դրութիւնը։ Այս սրութիւնը այն աստիճանին էլ հասաւ, որ երկու հարեւան ազգերի մէջ պատերազմ բռնկեց, արիւնհեղութիւն տեղի ունեցաւ։ Բայց այժմ արթնութեան ժամանակաշրջանը սկսուեց և չենք կարծում, որ ինքը հայ ազգը չգատապարտէ ցինուորների քաղաքականութիւնը։ Մեր վէճը վերաբերում էր գլխաւորապէս հողային հարցին, որ այսպէս թէ այնպէս կարգաւորուած է։ Իրեն Հայաստանի կեանքում նշանակալից փոփոխութիւններ տեղի ունեցան. Նա արդէն միջոցներ ունի իր քաղաքական մտադրութիւնները ի կատար ածելու։

Մենք արդէն գիտենք, որ հաշտարար կոնֆերենցիայի հայ ներկայացուցիչները ներկայացրին առանձին պահանջներ, որոնց համաձայնութեան տէրութիւնները համակրութեամբ ընդունեցին։

Մենք գիտենք, որ Հայաստանը կունենայ հողի բաւականաչափ մեծ տարածութիւն և այս պատճառով մեզ հետ ունեցած վէճը կորցնում է իր խստութիւնը։ Երեւի այս հասկանում են հայ քաղաքագէտները, և այս շատ ուրախալի է։ Մեր և հայերի շահերը անպատճառ կը պահանջեն փոխադարձ օգնութիւն, մանաւանդ այս սուր դրութեան միջոցին։ Մենք սպասում ենք որ այսպիսի յարաբերութիւնները կը ստեղծուեն մեր և Ադրբէջանի միջև։ Առանց փոխադարձ օգնութեան անհրաժեշտութեան գիտակցութեան մեր անկախութիւնները միշտ վըտանգուած կը լինեն։

Մենք գիտենք, որ Թիւրքերը նորից կենդանացան։ Նրանք ուժեղացրին ագիտացիան մեր դէմ սահմանակից շրջաններում և կոմիսարներ էլ են ուղարկում Կովկաս։ Թիւրքիան միշտ օրհասական դեր է խաղացել Կովկասեան ազգերի համար և հիմա էլ միեւնոյն ուղղութեան է հետեւում։ Մենք պարտական ենք արտաքին թշնամուն ընդհանուր ուժով հանդիպելու, եթէ սպասենք, որ մեզ մնայ ազգային անկախութիւն։ Այս ուժերի միութեան համար արդէն շատ նշանակալից քայլեր են արուել Վրաստանի և Հայաստանի կողմից, և յուսալի է, որ սրան կը հետեւի բարի դրացիական յարաբերութիւններ ամբողջ Կովկասի ազգութիւնների միջև։ Կրկնում ենք, առանց սրա, ջոկ ջոկ, քայքայուած և երբեմն միմեանց հակառակ գործելով միայն փաս կը կրենք և կը թուլացնենք մեր նորաբողբոջ անկախ ազգութիւններին»։

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏ.

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ IV ՏՂ. ԳԻՄՆԱԶԻԱՅՈՒՄ

Կիրակի, ապրիլի 6-ին տղայոց IV-րդ գիմնազիայում ծնողական ժողովի նախաձեռնութեամբ, գլխաւորապէս բժ. Աղաջանեանի ջանքերով կազմակերպեցին մի շքեղ ու հանդիսաւոր յոբելեան ի պատիւ բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի։

Գիմնազիայի թատերադահլիճը զարդարուած էր կանաչներով. դահլիճի մէջ տեղ կախուած էր բանաստեղծի մեծադիր լուսանկարը դափնեայ պսակով զարդարուած։ Պատկերը միացու է ընդմիշտ [illegible] ու վրաց բանաստեղծների շարքում։

Գիմնազիայի [illegible] բարձրացաւ [illegible] ներկայացուցիչների [illegible] կեցցէները [illegible] տակ։ Այդ ամբողջ ժամանակամիջոցում դպրոցական օրկեստրը նուագում էր հայկական քայլերը։

Հանդէսին ներկայ էր և մինիստր Նոյ Ռամիշվիլին, որը սիրալիր խօսակցութիւն ունեցաւ բանաստեղծի հետ, միշտ շեշտելով եղբայր հարեւանների սերտ բարեկամութեան անհրաժեշտութիւնը, որի մեծ նախանձախնդիրն է բանաստեղծը։

Վարագոյրը բացուեց և երգեցիկ խումբը երգեց «Ջոն Յ. Թումանեանին»։

Բերէք ծաղիկներ պսակներ հիւսենք,

Հայոց պոէտի ճակատը զուգենք...

խօսք և երաժշտութիւն Անտօն Մայլեանի, հեղինակի ղեկավարութեամբ, որը կրկնուեց մի քանի անգամ։

Ջոն-երգից յետոյ երկու փոքրիկ մանուկներ մեծ դափնեայ պսակը դնում են բանաստեղծի ոտքերի առաջ։

Եղան մի շարք երգեր և արտասանութիւններ հայերէն և ռուսերէն։ Առանձնապէս աչքի ընկան ռուսերէն թարգմանած «Մի կաթիլ մեղր» և «Ախթամար», հայերէն՝ «Շունն ու կատուն» և այլն։ Շնորհիւ պ. Քափանակեանի արտասանութիւններն ունեցան մեծ յաջողութիւն։

Երգերը շատ դուր եկան հասարակութեան, որոնցից մի քանիսը կրկնուեցին մի քանի անգամ։ Երգերը նոր էին. պ. Մայլեանը ձայնագրել էր նոյնպէս «Ախթամար», որը խումբը երգեց ռուսերէն։

Հանդէսի վերջը ծափերի տարափի տակ մի քանի անգամ խումբը երգեց Զօեր։

Աշակերտութեանը ընթրիք տուին, տուն ուղարկեցին, իսկ բազմաթիւ հիւրերին պահեցին ընթրիքի։ Ընթրիքը նոյնպէս ճոխ էր. ամենայն հաւանականութեամբ պիտի արժենար 8—10 հազար ռուբլի։ Կարդացուեց գնդապետ Բ. [illegible]տատունու շնորհաւորեքը։ Նա իր [illegible]ղերձի հետ 1000 ռ. դնում է բանաստեղծի տնօրինութեան ու տրամադրութեան տակ։ Առաջարկուեց խմել գնդապետի կենացը։

Մինիստր Նոյ Ռամիշվիլին և բանաստեղծը իրենց խօսակցութեան միջոցին միշտ շեշտում էին որ հայ-վրացական կոնֆլիկտը մի թիւրիմացութիւն է և որ վրացին առանց հայի և հայը առանց վրացու անկարող են ապրել և որ երկու ժողովուրդների մէջ պէտք է տարածել համերաշխութեան գաղափարը։ Մինիստրը առաջարկում է խմել ազատ ու հպարտ Հայաստանի կենացը, իսկ բանաստեղծը՝ գեղեցիկ ու ազատ Վրաստանի։

Ուրախ ու բերկրանքի երեկոն տեւեց մինչև ուշ գիշեր։

Ա. Ս.

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿՈԼԼԵԳԻԱ

Հրատարակիչ՝ Հայ Ժողովրդական Կուսակցութիւն

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՈՒ ՀԱՇՈՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Հայերի մէջ առեւտրական կրթութիւն տարածող Կովկասեան ընկերութեան։

Նիկոլայեւսկի № 36։

0—78 Տեսուչ՝ Գ. Կ. Տէր-Դաւթեան

„ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՁԱՅՆ"-Ի

գրասենեակում վաճառւում է նրա հրատարակութեամբ լոյս տեսած

ԳԷՈՐԳ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

■ ■ ՁԵՄՍՏԻՈՆ ■ ■

ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ և ՎՐԱՍՏԱՆՈՒՄ

ԳԻՐՔԸ

Գինը 50 կոպէկ։

Դիմել գրասենեակ՝ Головинскій пр. № 41. 0—47

Տպարան «Մամուլ»—կապալ. Մ. Էփրիկեան և Ց. Մալխեան։ Լօրիս-Մելիքեան փող., № 22.